

Prewencyjne działania militarne w prawie konfliktów zbrojnych – zarys problematyki

1. Wprowadzenie

Zagadnienie prewencyjnych działań militarnych, które w badaniach dotyczących teorii stosunków międzynarodowych jest dostrzegane w odniesieniu do konfliktów zbrojnych, począwszy od starożytności, szczególnego znaczenia nabrało po 2001 roku. W ostatnich latach w strategicznych dokumentach programowania bezpieczeństwa narodowego niektórych państw zaczęły się pojawiać postanowienia mówiące o możliwości prewencyjnego użycia siły w stosunkach międzynarodowych. Od 2002 roku były one częścią amerykańskiej strategii bezpieczeństwa narodowego², a w 2009 roku stały się również elementem doktryny obronnej Federacji Rosyjskiej³. Badania nad prewencyjnymi działaniami militarnymi weszły do historiografii⁴, filozofii polityki⁵ i innych dziedzin nauk humanistycznych i społecznych. Jednocześnie pozostają one ważnym zagadnieniem z zakresu studiów nad bezpieczeństwem narodowym⁶.

2. Pojęcie prewencyjnych działań militarnych

We współczesnej opinii publicznej na określenie wszelkiego rodzaju zbrojnych działań wyprzedzających używa się często jednego tylko określenia: wojna prewencyjna. Jest ono tyleż pojemne, co mylące, pomija bowiem różnicę między operacjami o charakterze typowo wyprzedzającym a atakami prewencyjnymi oraz zapobiegawczymi. Rozróżnienie to zanika także w oficjalnych wypowiedziach⁷, utrudniając odczytanie intencji autora komunikatu.

1 Uniwersytet w Białymstoku.

2 The National Security Strategy of 2002, <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf> (10.06.2014).

3 Np. *Mieniajet Rossija, mieniajet i jejo wojennaja doktrina*, „Izwestia” z 14.10.2009.

4 M.J. Flynn, *First Strike. Preemptive War in Modern History*, Abingdon 2008.

5 M.W. Doyle, *Striking First. Preemption and Prevention in International Conflict*, Princeton 2008.

6 Np. M.E. Bunn, *Preemptive Action: When, How, and to What Effect?*, „Strategic Forum” 2003, nr 200.

7 Przykładowo, informując w 2009 r. o postanowieniach rosyjskiej doktryny obronnej, wspomniano o możliwości wykonania „jądrowego uderzenia wyprzedzającego (prewencyjnego)”. *Mieniajet Rossija...*, op. cit.

Prewencyjne działania militarne są często dzielone na dwie główne kategorie – wojnę prewencyjną (ang. *preventive war*) oraz uderzenie wyprzedzające (ang. *preemptive attack*). Wśród przedstawicieli doktryny amerykańskiej wojnę prewencyjną definiuje się jako „wojnę, którą inicjuje się z przekonaniem, że konflikt zbrojny nie rozpocznie się w najbliższym czasie, ale jest nieunikniony i jego opóźnienie spowodowałoby wzrost ryzyka”⁸, zaś uderzenie wyprzedzające jako „atak przeprowadzany na podstawie niezaprzeczalnych dowodów wskazujących na nieuchronność ataku strony przeciwnej”⁹.

Wskazany dychotomiczny podział czytelnie akcentuje podstawowe elementy wspólne oraz różnice pomiędzy działaniami prewencyjnymi *sensu stricto* a działaniami wyprzedzającymi. Cechą charakterystyczną obu analizowanych form aktywności zbrojnej jest podejmowanie ich w przekonaniu, że istnieje aktualne i realne zagrożenie o charakterze militarnym, które w przyszłości doprowadzi do rozpoczęcia działań wojennych¹⁰. Różni je natomiast szybkość, z jaką owo ryzyko może się zaktualizować. Wojnę prewencyjną wszczyna się, aby spowodować szkody mniejsze niż w wypadku konfliktu zainicjowanego przez przeciwnika – jednak dokładne zamierzenia drugiej strony nie są jeszcze znane lub w ogóle nie zostały skryształizowane¹¹. Uderzenie wyprzedzające zmierza natomiast do zapobieżenia skutkom obcego ataku, który został już zaplanowany i aktualnie znajduje się w fazie przygotowań, a jego realizacja jest tylko kwestią czasu¹².

Obok powyższej systematyki powstały także inne, w ramach których prewencyjne działania militarne dzieli się na trzy i więcej subkategorii. Klasyfikacja trójelementowa, opracowana po 2001 roku w doktrynie amerykańskiej¹³, obejmuje – obok wojny prewencyjnej i uderzenia wyprzedzającego – również uderzenie zapobiegawcze (ang. *precautionary strike*). Zdaniem jej autora działanie wyprzedzające to „uderzenie uprzedzające atak, co do którego istnieją niezaprzeczalne dowody, że wydano rozkaz jego realizacji lub jest on w toku. (...) Działania wyprzedzające mają charakter czysto obronny”¹⁴.

Przez działania prewencyjne C.S. Gray rozumie „atak, który państwo przeprowadza w celu zachowania kontroli nad zagrożeniami istniejącymi w jego otoczeniu międzynarodowym, lub przynajmniej kierując się takim założeniem”¹⁵, przy czym

8 DOD *Dictionary of Military and Associated Terms*, Waszyngton 2008. Zwraca uwagę, że z kolejnego wydania słownika, opublikowanego w 2010 r., pojęcie wojny prewencyjnej zostało wykreślone.

9 DOD *Dictionary of Military and Associated Terms*, Waszyngton 2010. Identyczną definicję opublikowano w wydaniu z 2008 r.

10 Por. np. M.E. Bunn, op. cit.

11 Por. np. R.J. Delahunty, J.Ch. Yoo, *The 'Bush Doctrine': Can Preventive War Be Justified?*, „Harvard Journal of Law and Public Policy” 2009, nr 3.

12 Ibidem.

13 C.S. Gray, *The Implications of Preemptive and Preventive War Doctrines: A Reconsideration*, Carlisle Barracks 2007.

14 Ibidem, s. 9.

15 Ibidem, s. 13.

„państwo czuje się zobligowane do zapobiegania powstaniu »takiego stanu stosunków międzynarodowych, w którym będzie zbyt późno na ochronę własnego bezpieczeństwa«”¹⁶.

Charakterystyczna dla koncepcji C.S. Graya jest trzecia subkategoria działań prewencyjnych – działania zapobiegawcze. W ocenie autora „wojna zapobiegawcza (...) to wojna wszczynana w celu powstrzymania rozwoju ponad rozpoznawalne granice – np. czasowe – jakiegoś bieżącego zagrożenia, możliwego do wykrycia. (...) Wojną zapobiegawczą jest wojna wszczynana »na wszelki wypadek«, w myśl zasady »lepiej zapobiegać niż leczyć«”¹⁷.

Analizując powyższe definicje i uwagi terminologiczne, należy zwrócić uwagę na trzy zasadnicze cechy analizowanych kategorii pojęciowych. Po pierwsze, formą reakcji na realne zewnętrzne zagrożenie militarne są działania wyprzedzające i prewencyjne *sensu stricto*, natomiast działania zapobiegawcze mogą być odpowiedzią na zjawiska różnego rodzaju, np. rywalizację ekonomiczną, demograficzną czy dyplomatyczną¹⁸.

Po drugie, każda z analizowanych form aktywności zbrojnej wymaga skonkretyzowanej wiedzy o zamierzeniach strony przeciwnej. W zbiorczej kategorii prewencyjnych działań militarnych nie mieszczą się zatem wszystkie te przypadki użycia sił zbrojnych, które nie były planowane jako sposób przeciwdziałania wrogim zamiarom – nawet jeśli takie nastawienie lub działania faktycznie miały miejsce, ale „prewencyjny obrońca” nie był ich świadomy.

Po trzecie, jedynie działania wyprzedzające stanowią mechanizm reakcji czysto obronnej, natomiast operacje prewencyjne oraz zapobiegawcze mogą realizować także cele agresywne, takie jak dążenie do całkowitej likwidacji potencjału przeciwnika w określonej sferze (np. unicestwienie nie tylko tej części sił zbrojnych innego państwa, która stwarza realne zagrożenie bezpieczeństwa obrońcy, ale także jego potencjału obronnego).

3. Prewencyjne działania militarne w prawie międzynarodowym

Zjawisko wojny jest nieodłącznym elementem każdej ludzkiej cywilizacji i przedmiotem zainteresowania nauki od samych jej początków¹⁹. Pierwotnie nie wyodrębniano nawet stanów ani okresów pokoju i wojny²⁰. Pierwsze próby definiowania wojny można odnaleźć u Platona, a poglądy dotyczące newszczynania jej

16 Ibidem, s. 12.

17 Ibidem, s. 15.

18 Ibidem, s. 18.

19 Por. np. F. Fornari, *The Psychoanalysis of War*, Garden City, NY 1974; L. Keeley, *War Before Civilization*, Oxford 1996; A. Gat, *War in Human Civilization*, Oxford 2006.

20 M.R. Davie, *The Evolution of War*, New Haven 1929, s. 252.

– u Arystotelesa i Cyncerona²¹. W starożytności wykształciły się natomiast zasady postępowania w czasie trwających już działań wojennych, późniejsze *ius in bello*, które podlegały pewnym ograniczeniom (np. immunitety świątynne)²².

Wśród średniowiecznych tekstów o tematyce polemologicznej w kręgu chrześcijańskim i islamskim można odnaleźć analogiczne dla obu tych kultur poglądy różnicujące obowiązki belligerenta w zależności od wyznania strony przeciwnej. Były z tym związane m.in. pojęcia „wojny sprawiedliwej” oraz „świętej wojny”, toczonych przeciwko innowiercom²³.

Najważniejsze elementy chrześcijańskiej koncepcji wojny sprawiedliwej zostały sformułowane przez dwóch autorów – św. Augustyna i św. Tomasza z Akwinu. Według pierwszego z nich, można było tak określić konflikt toczony dla obrony albo usprawiedliwionego odwetu – do którego miało prawo państwo pokrzywdzone, jeśli jego przeciwnik nie wyrażał politycznej woli naprawienia wyrządzonej przez siebie szkody²⁴. Rozpoczęcie działań wojennych mogło zatem nastąpić jedynie w razie zaistnienia potrzeby ukarania sprawców lub w celu restytucji istniejącego uprzednio stanu stosunków międzynarodowych. Punktem wyjścia było obiektywnie szkodliwe zachowanie strony przeciwnej, niezależne od elementu woli. Wojną sprawiedliwą można było nazwać wyłącznie wojnę, co do której decyzja została wcześniej podjęta przez inny podmiot, czyli konflikt narzucony przez konieczność (łac. *bellum debet esse necessitatis*).

Rozwinięcie idei augustiańskich przyniosły prace św. Tomasza z Akwinu, który uzupełnił dotychczasowe rozważania o element subiektywny: zamiar strony przeciwnej. Autor zanegował koncepcję karania zachowań obiektywnie nagannych, postulując ograniczenie się wyłącznie do wojen piętnujących sytuacje zawinione przez przeciwnika-sprawcę. Toczoną wojnę można było, w jego ocenie, określić mianem usprawiedliwionej, o ile zarazem: 1) była ona prowadzona przez suwerenną władzę (w odróżnieniu od tzw. wojen prywatnych, toczonych przez magnaterię), 2) miała słuszny cel (np. ukaranie przestępczego postępowania przeciwnika), a przy tym 3) dany belligerent kierował się szlachetnymi pobudkami²⁵.

Różnorodność poglądów filozoficznych, teologicznych i doktrynalnych oraz niewielkie praktyczne znaczenie prawa konfliktów zbrojnych spowodowały, że dopiero XIX wiek przyniósł wykształcenie się normy zwyczajowej prawa międzynarodowe-

21 Platon argumentował m.in.: „Więc kiedy się Hellenowie z barbarzyńcami biją i barbarzyńcy z Hellenami, to powiemy, że to jest wojna, i że są to wrogowie z natury. Takie wrogie stosunki należy nazywać wojną”. Zob. Platon, *Państwo*, t. 1, Warszawa 1948, s. 275. Z kolei na kartach *Polityki* Arystotelesa oraz *De officiis* Cyncerona można odnaleźć tezy, w myśl których wojnę należy postrzegać jako stan przejściowy i formę utrzymywania pokoju.

22 Por. R. Bierzanek, *Rozpoczęcie i zakończenie wojny w prawie rzymskim i greckim*, Łódź 1955, s. 41 i n. Również zachowane teksty starochińskie i staroindyjskie zawierają przede wszystkim normy *ius in bello*, np. zakazy stosowania określonego rodzaju broni.

23 A. Górbiel, *Konieczność wojskowa w prawie międzynarodowym*, Kraków 1979, s. 12.

24 M.N. Shaw, *Prawo międzynarodowe*, Warszawa 2000, s. 639.

25 Ibidem, s. 640.

go, dotyczącej działań prewencyjnych oraz prawa do wyprzedzającej samoobrony. Szczególne znaczenie przypadło tzw. sprawie parowca „Caroline” – zdarzeniu, do którego doszło w 1837 roku na rzece Niagara, stanowiącej granicę pomiędzy Imperium Brytyjskim a Stanami Zjednoczonymi²⁶.

Na gruncie ww. stanu faktycznego amerykański sekretarz stanu D. Webster sformułował cztery kumulatywne przesłanki legalnego użycia siły w ramach wyprzedzających działań militarnych. W jego ocenie uprawnione działanie wyprzedzające (ang. *justifiable preemptive attack*) powinno zarazem: 1) „przytłaczać” koniecznością podjęcia takich kroków, 2) nie pozostawiać „żadnych innych możliwości przeciwdziałania”, 3) być podejmowane w sytuacji zagrożenia tak nagłego, że „nie ma chwili na zastanowienie” oraz 4) pozostawać proporcjonalne do czynnika, na który jest reakcją²⁷.

Pogląd D. Webstera został zaakceptowany w doktrynie prawa międzynarodowego i stał się normą zwyczajową. W 1914 roku amerykański sekretarz stanu E. Root uzupełnił tę formułę, zaznaczając, że działania wyprzedzające powinny być uznane za legalne również wtedy, kiedy są podejmowane z wyprzedzeniem umożliwiającym obrońcy ich przygotowanie²⁸.

Prace nad kodyfikacją prawa przeciwwojennego rozpoczęły się po zakończeniu I wojny światowej w związku z utworzeniem Ligi Narodów. Po raz pierwszy wojnę agresywną uznano za bezprawną w projekcie tzw. paktu pomocy wzajemnej, opracowanego pod auspicjami Ligi w 1923 roku, który stanowił, że „wojna agresywna stanowi przestępstwo międzynarodowe”²⁹. W październiku 1924 roku Liga uchwaliła protokół w sprawie pokojowego rozstrzygania sporów międzynarodowych, w myśl którego „wojna napastnicza stanowi (...) przestępstwo międzynarodowe”. Mimo jednomyślności w czasie głosowania, protokół został ratyfikowany jedynie przez Czechosłowację i nie wszedł w życie³⁰.

Przełomem w ówczesnej dyskusji nad kwalifikacją samoobrony i agresji z punktu widzenia prawa międzynarodowego, było zawarcie 27 sierpnia 1928 roku Traktatu przeciwwojennego³¹, zwanego również Paktem paryskim lub Paktem Brianda-Kellogga³², który został podpisany przez 63 państwa i wszedł w życie w lipcu 1929 roku. Przewidywano m.in. „potępienie uciekania się do wojny celem załatwienia sporów międzynarodowych i wyrzeczenie się jej jako narzędzia polityki narodowej”.

26 K.R. Stevens, *Border Diplomacy: The Caroline and McLeod Affairs in Anglo-American-Canadian Relations, 1837-1842*, Tuscaloosa 1989, s. 1-17.

27 *Ibidem*.

28 M.N. Shaw, *op. cit.*, s. 643.

29 M. Flemming, *Definicja agresji*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1975, nr 2, s. 204.

30 *Ibidem*, s. 205.

31 Pierwotnie umowę podpisało 9 państw: Niemcy (w polskiej wersji „Rzesza Niemiecka”), Stany Zjednoczone, Belgia, Francja, Wielka Brytania, Włochy, Japonia, Polska i Czechosłowacja.

32 Dz.U. R. P. z 1929 r. Nr 63, poz. 489.

W lipcu 1933 roku podpisano w Londynie trzy konwencje o określeniu napaści – Polska została sygnatariuszem pierwszej z nich³³. Z punktu widzenia prewencyjnych działań militarnych kluczowe postanowienie zawierał art. 3, w myśl którego „żadne względy natury politycznej, wojskowej, gospodarczej lub innej nie mogą służyć do uniewinnienia lub usprawiedliwienia napaści przewidzianej w artykule II (jako przykład patrz Załącznik)”. W treści załącznika ww. względy podzielono na dwie kategorie: położenie wewnętrzne i położenie międzynarodowe, przy czym do drugiej z powyższych grup zaliczono w szczególności zerwanie stosunków dyplomatycznych oraz zajścia graniczne, o ile nie mieszczą się one w pojęciu napaści określonym w art. 2 umowy. Na tym tle należy podkreślić, że konwencja londyńska traktowała wszelkie działania prewencyjne jako agresję.

Traktat przeciwwojenny oraz konwencja o określeniu napaści były głównymi umowami międzynarodowymi, które miały znaczenie dla rozumienia zagadnienia samoobrony oraz prewencyjnych działań militarnych w okresie przed powołaniem Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Wybuch i przebieg II wojny światowej dowiodły nieskuteczności rozwiązań przyjętych w statucie Ligi Narodów i doprowadziły do powołania nowej globalnej organizacji zajmującej się pokojową współpracą państw. Jednym z najbardziej przełomowych rozwiązań Karty Narodów Zjednoczonych było całkowite wyeliminowanie wojny jako instrumentu stosunków międzynarodowych, z którego państwa mogłyby, co do zasady, legalnie korzystać³⁴.

Zgodnie z art. 2 pkt 3 umowy, wszystkie państwa członkowskie zobowiązane są do załatwiania sporów międzynarodowych środkami pokojowymi w taki sposób, aby nie dopuścić do zagrożenia międzynarodowego pokoju, bezpieczeństwa oraz sprawiedliwości. Zgodnie z kolejną zasadą (art. 2 pkt 4), sygnatariusze Karty przyjęli na siebie obowiązek powstrzymania się od groźby użycia siły lub użycia jej przeciwko integralności terytorialnej lub niezawisłości politycznej któregokolwiek państwa bądź też w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami ONZ. Służy to realizacji jednego z celów Organizacji, jakim jest utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (art. 1 pkt 1)³⁵.

Szczegółowe postanowienia zmierzające do urzeczywistnienia powyższych zasad zostały zawarte w rozdziale VII Karty³⁶. W celu interpretacji kwestii prewencyjnych działań militarnych kluczowe znaczenie ma art. 51, który uznaje za legalne działania zbrojne, podejmowane indywidualnie lub kolektywnie, o ile tylko służą one realizacji prawa do samoobrony, przysługującego każdemu państwu z isto-

33 Dz.U. R. P. z 1933 r. Nr 93, poz. 712.

34 W. Dobrzycki, *Historia stosunków międzynarodowych w czasach nowożytnych (1815-1990/1991)*, [w:] R. Kuźniar, E. Haliżak (red.), *Stosunki międzynarodowe. Struktura, geneza, dynamika*, Warszawa 2006, s. 70.

35 R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2006, s. 194.

36 Ibidem.

ty posiadanej przezeń podmiotowości³⁷. Powyższa umowa międzynarodowa nie zawiera jednak żadnych postanowień precyzujących pojęcie napaści (agresji), którym posłużono się w tym przepisie. Analizowany zapis pozwala jedynie uznać za nielegalne wszelkie działania, które nie są podejmowane po dokonaniu agresji. Wyklucza to zgodność z prawem międzynarodowym militarnych działań zapobiegawczych oraz prewencyjnych, pozostawiając otwartą kwestię legalności działań wyprzedzających³⁸.

Orzeczenia norymberskie posługiwały się różnym zakresem znaczeniowym pojęcia agresji oraz wojny agresywnej – uznano wówczas, że drugie z nich dotyczy jedynie formy stadialnej dokonania zbrodni przeciw pokojowi, natomiast pierwsze obejmuje także etap przygotowania tego czynu zabronionego³⁹. Jednocześnie opracowanie tekstu Karty Narodów Zjednoczonych, w którym użyto terminu agresja, bliżej go jednak nie definiując, zaktualizowało potrzebę sprecyzowania zakresu znaczeniowego tego pojęcia. Prace nad tą tematyką rozpoczęły się w Komisji Prawa Międzynarodowego w 1946 roku, jednakże wkrótce uległy zahamowaniu.

Przełomem w pracach nad kodyfikacją pojęcia agresji była uchwała Zgromadzenia Ogólnego NZ z 1967 roku, w której dostrzeżono, że „definicja agresji posiadała-by duże znaczenie dla utrzymania międzynarodowego pokoju i dla podejmowania skutecznych środków dla zapobiegania aktom agresji”⁴⁰. Wkrótce powołano w tym celu Komitet Specjalny, który zakończył prace po siedmiu latach. Opracowaną deklarację uchwaliło 14 grudnia 1974 roku Zgromadzenie Ogólne NZ, nadając jej numer porządkowy 3314/XXIX.

Zgodnie z art. 1 deklaracji, agresją jest użycie siły zbrojnej przez państwo przeciwko suwerenności, integralności terytorialnej lub niezawisłości politycznej innego państwa lub w jakiegokolwiek innej postaci sprzecznej z Kartą Narodów Zjednoczonych. W myśl art. 3 za akty agresji powinny być uznane w szczególności: 1) inwazja lub atak sił zbrojnych państwa na terytorium innego państwa lub okupacja wojskowa, choćby czasowa, wynikająca z takiej inwazji lub ataku, albo aneksja przy użyciu siły terytorium innego państwa lub jego części; 2) bombardowanie przez siły zbrojne państwa terytorium innego państwa lub użycie przez państwo jakiegokolwiek broni przeciw terytorium innego państwa; 3) blokada portów lub wybrzeży państwa przez siły zbrojne innego państwa; 4) atak sił zbrojnych państwa na siły lądowe, morskie lub powietrzne albo cywilne floty morskie lub powietrzne innego państwa; 5) użycie sił zbrojnych państwa, które znajdują się na terytorium in-

37 Ibidem.

38 J. Barcik, *Koncepcja samoobrony w prawie międzynarodowym w dobie wojny z terroryzmem*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2003, nr 1.

39 Judgment of the International Military Tribunal, http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/judcont.asp; (10.06.2014); C. S. Gray, op. cit., s. 16.

40 Cyt. za: R. Bierzanek, *Definicja agresji w świetle prac Komitetu Specjalnego ONZ*, „Sprawy Międzynarodowe” 1970, nr 8, s. 80.

nego państwa za zgodą państwa przyjmującego, sprzecznie z warunkami określonymi przy wyrażaniu zgody albo też przedłużenie ich obecności na takim terytorium po wygaśnięciu zgody; 6) wyrażanie przez państwo zgody, by jego terytorium, które oddało do dyspozycji innego państwa, było wykorzystane przez to inne państwo do dokonania aktu agresji przeciwko państwu trzeciemu; 7) wysyłanie przez państwo lub w jego imieniu zbrojnych band, grup nieregularnych lub najemników, którzy prowadzą przeciw innemu państwu działania zbrojne o takiej skali, że równają się one działaniom wymienionym powyżej; należy tu też włączenie się w istotnej mierze do takiego działania⁴¹.

Odnosząc się do treści powyższej deklaracji z punktu widzenia prewencyjnych działań militarnych, należy zwrócić uwagę na dwie zasadnicze okoliczności. Po pierwsze, analizowany dokument jest rozwinięciem i uzupełnieniem postanowień Karty Narodów Zjednoczonych, do treści której kilkakrotnie się w nim odwołano. Po drugie, z formalnego punktu widzenia wszelkie formy prewencyjnych działań militarnych – także działania wyprzedzające, realizowane w ramach wyprzedzającej samoobrony – wypełniają którąś z przesłanek uznania określonego postępowania za akt agresji, przez co w świetle deklaracji należy je uznać za bezprawne i niemożliwe do usprawiedliwienia na gruncie Karty Narodów Zjednoczonych⁴².

W tym sensie ww. deklaracja Zgromadzenia Ogólnego likwiduje ewentualne wcześniejsze wątpliwości, dotyczące interpretacji art. 51 Karty, rozstrzygając je na niekorzyść zwolenników działań wyprzedzających. Należy dodać, że dokument z 1974 roku wciąż obowiązuje i znajduje zastosowanie w ONZ⁴³.

4. Podsumowanie

W związku z rosnącą liczbą państw oraz rozwojem stosunków międzynarodowych od XIX wieku rośnie liczba konfliktów, a wraz z nią – częstotliwość występowania sytuacji, w których jedna ze stron decyduje się na użycie siły. Wiele wojen rozpoczyna się od działań o charakterze wyprzedzającym, prewencyjnym lub zapobiegawczym.

Oceny każdego z konfliktów zbrojnych – jeśli następuje ona pod kątem prawnym – należy dokonywać, mając na względzie, że współcześnie wszystkie formy działań prewencyjnych są zakazane globalnie obowiązującymi normami prawa międzynarodowego. Niezależnie od motywacji państwa i stanu relacji z innymi podmiotami stosunków międzynarodowych, użycie siły może być legalne jedynie w przypadku autoryzacji przez Radę Bezpieczeństwa ONZ.

41 M. Flemming, op. cit., s. 212.

42 Ibidem, s. 214.

43 M.W. Doyle, op. cit., s. 45.

Literatura

- Barcik J., *Koncepcja samoobrony w prawie międzynarodowym w dobie „wojny z terroryzmem”*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2003, nr 1.
- Bierzanek R., *Definicja agresji w świetle prac Komitetu Specjalnego ONZ*, „Sprawy Międzynarodowe” 1970, nr 8.
- Bierzanek R., *Rozpoczęcie i zakończenie wojny w prawie rzymskim i greckim*, Łódź 1955.
- Bierzanek R., Symonides J., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2006.
- Bunn M.E., *Preemptive Action: When, How, and to What Effect?*, „Strategic Forum” 2003, nr 200.
- Davie M.R., *The Evolution of War*, New Haven 1929.
- Delahunty R.J., Yoo J.Ch., *The 'Bush Doctrine': Can Preventive War Be Justified?*, „Harvard Journal of Law and Public Policy” 2009, nr 3.
- Dobrzycki W., *Historia stosunków międzynarodowych w czasach nowożytnych (1815-1990/1991)*, [w:] R. Kuźniar, E. Haliżak (red.), *Stosunki międzynarodowe. Struktura, geneza, dynamika*, Warszawa 2006.
- DOD Dictionary of Military and Associated Terms, Waszyngton 2008.
- DOD Dictionary of Military and Associated Terms, Waszyngton 2010.
- Doyle M.W., *Striking First. Preemption and Prevention in International Conflict*, Princeton 2008.
- Flemming M., *Definicja agresji*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1975, nr 2.
- Flynn M.J., *First Strike. Preemptive War in Modern History*, Abingdon 2008.
- Fornari F., *The Psychoanalysis of War*, Garden City, NY 1974.
- Gat A., *War in Human Civilization*, Oxford 2006.
- Górbiel A., *Konieczność wojskowa w prawie międzynarodowym*, Kraków 1979.
- Gray C.S., *The Implications of Preemptive and Preventive War Doctrines: A Reconsideration*, Carlisle Barracks 2007.
- Keeley L., *War Before Civilization*, Oxford 1996.
- Mieniajet Rossija, mieniajet i jego wojennaja doktrina, „Izwestia” z 14.10.2009.
- Platon, *Państwo*, t. 1, Warszawa 1948.
- Stevens K.R., *Border Diplomacy: The Caroline and McLeod Affairs in Anglo-American-Canadian Relations, 1837-1842*, Tuscaloosa 1989.

Źródła internetowe

- Judgment of the International Military Tribunal, http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/judcont.asp
- The National Security Strategy of 2002, <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>